

ВОЛОДИМИР ТАРАСЮК

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

Та попри все це, на арену виходить залізничний транспорт, собівартість якого стала дешевішою від чумацьких мандрівок. Розвивається, хоч й не такими високими темпами, річкове пароплавство. А після реформи 1861 р. розвиток техніки особливо стає на перші позиції для нашої країни.

Відтак потужно зростає будівництво залізниць. Скажімо, в 1863 році почалося зведення першої залізниці на 196 верств від Балти до Одеси. Споруджується лінія Київ — Жмеринка — Балта, яка стала до дії в 1870 році. Масштаби такого будівництва все збільшувалися. Водночас на Дніпрі, Дністрі з'являються нові пароплави, до яких з економічною вигодою підводяться залізниці.

Таким чином, через якийсь час утворилася мережа сполучень нових видів транспорту, яка повністю перекрила чумацькі шляхи. Наприклад, лише по дорогах, що з'єднували Київську, Подільську й Херсонську губернії з Одесою, перевозилося чумаками 3/5 основного вантажу, в тому числі 2 млн. четвертей експортного хліба. Крім того, власники залізниць ще й успішно боролися з конкуренцією візників. Зокрема, поліпшувалася робота транспорту, зменшувалися на нього тарифи. В результаті на кінець 80-х років XIX ст. Україна мала розгалужену залізничну мережу.

Отже, склалася обстановка, яка саме в другій половині XIX ст. остаточно підготувала занепад чумацтва, яке в 90-х роках уже відіграло місцеву роль або ж збереглося десь на недовгий час як поодинокі явище. Та й то переважно в тих місцях, де ще не розвинулися нові види транспорту. Наприклад, з Літинського повіту (нині Вінницька область) возили вапно до цукрових заводів Києва, а звідти до Жашкова й Бердичева — цукор. Долали Інкони і значно більші відстані. Так, відомі факти, коли з Волині смолу, дьоготь, товари місцевого виробництва возили аж до Катеринослава.

Однак чумацтво, як таке, відходило вже в історію. Хоч занепад його був тією силою, яка рухала економіку України до прогресу. Зокрема, це позначилося на розвитку промисловості, розширванні сільських верств населення. Крім того, даний промисел значно підмивав засади натурального виробництва, поширював торгівлю, прискорював розвиток товарно-грошових і загалом капіталістичних відносин, що неминуче назрівали на Україні.

Ось таким постає чумакування більшою мірою з історичного боку. Це його, так би мовити, зовнішній бік. Тепер слід би було заглянути всередину, в закулісну частину, побачити, які в чумаків звичаї, побут, характер тощо. Наступні розділи оповіді, написані у вигляді окремих образків, зарисовок, і скеровуються в дане русло. А розпочнемо їх з опису чумацького життя.

Оселя .

Хата чумаків будувалася звично з дуба в зруб. Обносилася загатою з двох високих тинів на відстані 1—1,5 м один від одного та вузьких тинків на них. В загатах робили двоє воріт — одні йшли в бік села, інші вели в поле.

Хатні стіни білилися глиною, двері натиралися для блиску білком. Всередині приміщення розмальовувалося квітами, когутками, виноградом. Стіл, лави звичні, виготовлені переважно теж із дуба. Існувала окремо кімната для риби, дві комори — засіки під сіль.

Дуже великої площі, розлоге, як і степовий дух чумаків, подвір'я. Звично були на ньому криниця, хлів, кошарі, клуня з високим солом'яним дахом, а також повітки, два льохи.

(Продовження. Поч. в №№ 95—99).